

2. Бех І. Д. Професійно-особистісна компетентність педагога у контексті гуманістичної особистісно орієнтованої освіти / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія / Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. – Вип. 6., ч. 1. – Вінниця, 2002. – С. 13–19.

3. Ковбасенко Л. І. Організаційно-педагогічні основи діяльності сучасного позашкільного навчального закладу: метод. посіб. / Л. І. Ковбасенко. – К., 2000. – 53 с.

4. Маєвська Л. М. Етнокультурне виховання. Нормативно-правове забезпечення: Міжнародний та вітчизняний рівень: методичні рекомендації до курсу “Основи етнокультурного виховання” / Л. М. Маєвська. – Житомир: ЖДУ, 2007. – 302 с.

5. Філіпчук Г. Г. Проблеми етнокультури в змісті шкільної освіти / Г. Г. Філіпчук // Педагогіка і психологія. – 1999. – №4. – С.52–58.

Н. М. Краснова,
м. Луганськ

СТАН СФОРМОВАНOSTІ СВІТОВІДОБРАЖЕННЯ В УЧНІВ 5–7-х КЛАСІВ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ ХУДОЖНЬОГО ПРОФІЛЮ У ПРОЦЕСІ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті представлено результати практичних вимірювань сформованості світовідображення учнів 5–7-х класів спеціалізованих загальноосвітніх шкіл художнього профілю у процесі образотворчої діяльності.

Ключові слова: *світовідображення, образотворча діяльність, учні 5–7-х класів загальноосвітніх спеціалізованих шкіл художнього профілю.*

Оновлення суспільства, яке відбувається на сучасному етапі в умовах становлення України, вимагає пріоритетної уваги до формування світогляду молодого покоління, ціннісних орієнтацій, здатності до самопізнання і самореалізації у різних видах творчої діяльності, умінь і навичок, необхідних для життєвого і професійного вибору, що впливає на подальше життя як особистості, так і країни загалом. Дослідження структури і структурних компонентів світогляду дало змогу визначити, що основною його характеристикою є світовідображення (відображення світу) – поняття, практично не розроблене у дослідженнях. Зокрема, відсутні праці, які б розкривали методику діагностики та виявляли стан сформованості світовідображення в учнів 5–7-х класів у процесі образотворчої діяльності, дослідження якого є метою цієї статті.

Світовідображення трактується як цілісна система процесів раціонального й емоційного відтворення об'єктів навколишнього світу, що знаходить вираження у зовнішніх результатах (продукти діяльності) і внутрішніх виявах (почуття, стани, якості та ін.) та поєднує світосприймання, світопереживання, світодіяння як компоненти у структурі світовідображення. Вимірювання сформованості світовідображення підлітків у процесі образотворчої діяльності в умовах спеціалізованих загальноосвітніх шкіл художнього профілю здійснювалося на основі розроблених критеріїв: світоспоглядального (перцептивного), світопізнавального (когнітивного), світодіяльнісного (діяльнісно-креативного) і комунікативного, що уможливило комплексний підхід до вивчення феномену. Діагностувальні методики охоплювали методи, які давали змогу дослідникові відстежувати процес відображення об'єктів світу учнями у творенні (малюванні) під час виконання завдань різних типів;

оцінювати продукти діяльності (малюнки) та інтерпретувати їхній зміст, як зі слів самого автора – школяра, так і відповідно до створених образів.

На початку дослідження серед учнів було проведено *опитування* на виявлення схильності до відображення дійсності як намагання відтворити свої враження від пережитого та сприйнятого за певний період часу. Учням пропонували пригадати щось цікаве, визначне, те, що вразило їх найбільше за останні місяці, та відтворити це будь-якими мистецькими засобами (намалювати; створити колаж; описати віртуально; відтворити у пантомімі; підібрати картину; порівняти з явищем природи). Аналіз даних, отриманих у результаті спостережень за учнями, та продуктів їхньої творчості виявив певну залежність: 81,9 % 10–11-річних підлітків приваблює продуктивна образотворча діяльність (відображення своїх вражень у малюнку, колажі, скульптурі) і тільки 18,1% учнів прагнули представити свої спостереження в іншій художній спосіб (принести фото, буклети; підібрати музику до свого настрою; відтворити у пантомімі). Інші відповіді дали 12–13-річні учні 6–7-х класів: бажання продуктивної реалізації здібностей в образотворчій діяльності продемонстрували 60,6 % семикласників, створивши комп'ютерні презентації, фото колажі, графічні малюнки; 39,4 % вибрали можливість презентувати свій літній відпочинок в есе “Як я провів літо”, фотографіях, відтворивши пантоміму. Отже, прагнення до відображення світу (своїх вражень) сильніше на переході від молодшого шкільного віку до середньої школи, тому більшість учнів 5 та 6-х класів обрали продуктивну образотворчу діяльність, у 12–13-річних підлітків інтерес до образотворчої діяльності згасає, якщо вони незадоволені результатом власної образотворчості. Оскільки діагностика проводилася серед учнів, які обрали навчання саме у спеціалізованих школах художнього профілю, нами отримано достатньо середній відсоток прагнення до образотворчої діяльності в учнів 7 класів. Їм властиве намагання вдосконалити свої уміння, що характеризує підлітків як творчих особистостей.

Наступний етап констатувального експерименту передбачав визначення домінуючого типу відчуттів учнів. Для цього підліткам був запропонований тест “Особливості відчуття навколишнього світу”. Провідною діяльністю в підлітковий період розвитку особистості є спілкування, що полягає в побудові стосунків з однолітками, дорослими, навколишнім, тому у більшості, а це 45,7 % учнів 5–7-х класів, домінує слуховий канал сприйняття світу. Візуальну картину світу сприймають 31,5 % учнів. Спираючись на той факт, що більшу частину інформації про світ людина пізнає за допомогою зору, слід говорити про актуальність передачі засобами образотворчої діяльності всієї повноти особистісного ставлення до світу. У 22,8 % підлітків переважає відчуття дотику. Залучення таких підлітків до посильних для них видів і форм художньої творчості (виготовлення сувенірів, м'якої іграшки, вітражів, мозаїчних панно, вишивки) дасть змогу ефективніше вирішувати питання формування світовідображення особистості. З метою виховання всіх видів відчуттів необхідно організовувати інтегровану художню діяльність.

Для вивчення спрямованості підлітків на пізнання світу (природи, людей, себе) в образотворчій діяльності школярам пропонувалося завдання “Картина світу”: намалюйте світ, його образ, як ви його уявляєте, дайте назву своєму малюнку. Дослідження психологів і практиків, власний досвід свідчить, що малюнок стає

своєрідним відображенням світу, “оповіданням” про світоглядні уявлення школярів і переживання ними свого місця у навколишньому. За особливостями відображення світу експертами було визначено п’ять основних видів малюнків (пейзаж, безпосереднє оточення, космос, метафоричний та абстрактний малюнок), кожному було надано характеристику. Оцінювання включало: загальне враження від малюнка (які він викликає почуття); яка кольорова гама переважає в малюнку; класифікацію за видом малюнка; який коментар було дано автором стосовно свого малюнка; інтерпретація образу, бажання презентувати себе та результат своєї образотворчої діяльності. На основі проведеного дослідження можна зробити висновки: більшість підлітків, які брали участь у діагностичному вимірі, відобразили у малюнках предмети та явища навколишньої дійсності (пейзаж, безпосереднє оточення або космічні простори) – це 89 % учнів 5–7-х класів; тільки 11 % з них показали розуміння складного поняття “світ”, його образу, картини світу на рівні образної яскравості, виразності та повноти. У малюнках молодших підлітків, орієнтованих на відображення світу, переважає функція зображення (малюють те, що бачать), що вказує на загальновідому характеристику навколишнього світу. У бесіді школярі давали переважно однозначну характеристику малюнку, яка стосується безпосереднього змісту та особливостей зображення. Як видно, емоційне сприйняття світу в молодшому підлітковому віці (10 – 11 років) і реакція на навколишнє життя виявляються найбільш залежними від змісту та характеру художніх образів. 11–12-річні підлітки відображають не справжню реальність, а те, що про неї знають, створюючи нескладні нові образи, – установлюється відповідність між навколишнім світом та своїм умінням відобразити власне уявлення про нього.

На основі проведеного учнями аналізу створених одноліткими образів слід відзначити нерозвинене уміння характеризувати свій художній образ, інтерпретувати його зміст та особливості створення. Учні 7 класу (12–13-річні підлітки) намагалися у своїх малюнках дійти натуралізму, створювали сюжетні композиції, але тільки частина з них виражала своє ставлення до світу у художніх образах і виявляла бажання аналізувати складні фантазійні та оригінальні образи.

Загальний зріз дослідження та його узагальнені результати дали змогу на основі розроблених критеріїв виявити рівні світовідображення – фрагментарний, репродуктивний, стандартний, асоціативний, творчий.

Отже, проведене діагностичне дослідження засвідчило, що спрямованість підлітків на пізнання світу, його створення (перетворення) у художніх образах і презентація власних творчих “продуктів” потребує від учнів підліткового віку спеціальних образотворчих знань і умінь, необхідних для їх створення, розширення досвіду спілкування з творами мистецтва різних епох. Це дає школярам змогу знайомитися з різним баченням світу митцями і засобами його відображення у художніх образах (різних видів образотворчого мистецтва), а також набувати умінь інтерпретувати власні твори й роботи інших відповідно до естетичних категорій та самопрезентувати створені художні образи шляхом участі у конкурсах, фестивалях.

Подальшого дослідження потребує розробка та експериментальна перевірка педагогічних умов та методики формування світовідображення підлітків спеціалізованих загальноосвітніх шкіл художнього профілю у процесі образотворчої діяльності.

УЯВЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ПРО ДИТЯЧУ ТА ДОРОСЛУ ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЬ

Стаття розкриває дані дослідження, уявлень старших дошкільників про дитячу та дорослу життєдіяльність, представлено аналіз та узагальнення цих даних.

***Ключові слова:** світогляд, дитяча життєдіяльність, доросла життєдіяльність, картина світу, світ дорослих.*

Сучасна дошкільна освіта передбачає, що дитина опановує світом як взаємопов'язаною та взаємозалежною цілісністю Природи, Культури, Людини та власного Я. Цілісні уявлення про довкілля допомагають малюкові повноцінно орієнтуватися в ньому, розуміти його, взаємодіяти з ним, а отже, закладають основу світорозуміння та світогляду [1].

Дитяча картина світу розглядається як особистісна характеристика, результат сприймання дитиною навколишнього, що виявляється в її уявленнях про світ і взаємодію в ньому. Науковці (І. Куліковська, О. Кононко, Л. Шелестова та інші) таку взаємодію розглядають як процес, в ході якого відбувається: сприйняття інформації про довкілля; відображення світу та себе в ньому, що передбачає отримання інформації, її осмислення, аналіз; зовнішнє реагування на життєві події [4; 5]. Пізнаючи навколишній світ, дитина набуває необхідних уявлень та знань, оволодіває уміннями та навичками. В її свідомості формуються особистісні розуміння цінностей, ставлення, типи поведінки, форми спілкування. Сукупність означених результатів дитячої пізнавальної діяльності й утворює певну модель картини світу.

У дослідженні ми вивчали сформованість у старших дошкільників уявлень про дитячу та дорослу життєдіяльність, а критеріями оцінки були: ступінь когнітивної складності образу; реалістичність (адекватність образу); послідовний, несуперечливий характер уявлення; яскравість вираження образу.

Як показники виступили уявлення дітей про: дитинство як період життя людини (ознаки дитячості, соціальна роль), його порівняння з “дорослістю”; дитяче життя (дитячі види діяльності, зміст, дитяча зайнятість, обов'язки, цінності). Для визначення рівня сформованості у старших дошкільників уявлень про дитячу та дорослу життєдіяльність бралися до уваги: стійкість сформованого образу, домірність представлення в інтегрованому образі кожного з обраних критеріїв.

Нами використано комплекс методів, зокрема: спостереження, тематичні бесіди з дітьми, бесіди з вихователями, дитячий малюнок, анкетування батьків. Спостереження показало, що діти виявляють інтерес до трудової діяльності дорослих, але в них ще не сформовані уявлення про потрібність праці.

Спостереження дали змогу пересвідчитися, що в грі старших дошкільників мають місце декілька типів взаємовідносин – стабільні міжособистісні на початковому ігровому етапі, коли визначається сюжет, розподіляються ролі, підбирається ігрова атрибутика, та організаційно-ділові з приводу самої гри. У сюжетах дитячих ігор, обраних самостійно, переважала побутова тематика, що схематично зображувала сім'ю з її повсякденним життям. Така гра була, скоріше,